

УДК 291.315:37.017.93

*Олена Каплинська,
м. Миколаїв*

ВПЛИВ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ВІДКРИТОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано потенціал мистецької освіти України, який може сприяти формуванню сучасного, інформаційного, демократичного освітнього середовища. Окреслюються можливі напрями розвитку культури інформаційного суспільства, пов'язані з глобальними змінами соціокультурного середовища. Результати дослідження спрямовані на вдосконалення професіоналізму фахівців різних ієрархічних рівнів управління сферою освіти.

© О. Каплинська, 2015

Ключові слова: мистецька культура, інформаційне суспільство, управління освітнім процесом, інформаційно-комунікаційні технології, художньо-естетична освіта, демократія, громадянське суспільство.

На основі сучасних соціокультурних процесів, змін у чинному законодавстві України освіта здатна стати ефективним засобом інтелектуальної, моральної і політичної єдності нашого суспільства. Саме тому актуальною проблемою є пошук механізмів впливу на реформування сучасного освітнього середовища. У проекті «Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 рр.» йдеться про те, що освіта повинна стати системою, здатною до саморегуляції відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються.

Освіта має перетворитися на ефективний важіль знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти самостійно отримують знання, навички й уміння та застосовують їх у практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання та культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. Освіта має стати гарантією забезпечення високих соціальних стандартів [9, с. 3–4].

Відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» одним із головних стратегічних напрямів розвитку освіти проголошено забезпечення доступності та безперервності освіти впродовж усього життя, розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, вдосконалення механізмів залучення до управління освітою та оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості. Це основні пріоритети демократії українського суспільства (ст. 1, ст. 38 Конституції України) та освітньої системи як складової державного устрою.

Зміни, які відбуваються в Україні, вимагають додаткових заходів щодо реалізації проголошених принципів демократії, спонукають нас до пошуку механізмів реального впливу на ситуацію в цілому. Необхідно визначити, які саме механізми мають діяти на рівні держави для вирішення вказаних проблем. Потребує вдосконалення взаємодія органів управління освітою і навчальних закладів із засобами масової інформації у справі

виховання та розвитку молодого покоління, недопущення шкідливого інформаційно-психологічного впливу на дітей через засоби масової інформації (далі – ЗМІ).

У ЗМІ часто з'являється недостовірна інформація про діяльність різних освітніх установ. Це трапляється як наслідок відсутності швидкого інформування населення про процеси, які відбуваються в різних структурних підрозділах освітньої галузі. Відсутність спеціальних підрозділів (PR-служб) роботи з батьками, представниками громадських організацій, ЗМІ уповільнюють процес надання відповідної інформації.

Тенденції розвитку культури інформаційного суспільства, пов'язані з глобальним поширенням мас-медіа, не можуть не впливати на систему освіти та виховання, яка в усі часи гнучко реагувала на соціокультурні умови й потреби. Естетичне ставлення школярів до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення, зокрема, ЗМІ, особливо телебачення. Дисципліни художньо-естетичного спрямування (музичне, образотворче мистецтво та ін.) посідають занадто скромне місце в загальноосвітніх навчальних закладах. Тому шкільна освіта без системи позаурочної та позашкільної виховної роботи об'єктивно не може реалізувати необхідний комплекс культуротворчих функцій, притаманних мистецтву [8, с. 3].

Сучасна школа України потребує нових підходів до формування національно свідомої людини, розвитку освіти та культури. Згідно із законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про народні художні промисли», «Національною доктриною розвитку освіти» навчально-виховний процес у навчальних закладах держави необхідно будувати на національному ґрунті, відроджувати і збагачувати традиції духовно-мистецької культури українського народу, створювати умови для творчого, духовного розвитку особистості.

У «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» зазначені такі проблеми, як: відсутність нової системи культурних цінностей, яка би базувалась на історико-культурних традиціях українського народу та кращих зразках самоорганізації культурних систем сучасного світу; втрата широкими верствами суспільства ціннісних орієнтирів; вибірковий доступ до культур-

них надбань, обмежене використання в цій сфері новітніх інформаційних технологій; недостатня популяризація і поширення якісних і різноманітних зразків культури та мистецтва серед якнайширших верств суспільства; відторгнення від культурних надбань значної частини соціуму [10].

Відродження національних традицій професійного мистецтва відбувається в умовах недооцінки впливу образотворчого мистецтва на розвиток особистості, на навчання та виховання молодого покоління, загальний рівень культури нації. «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» підтвердила унікальність мистецтва для виховання духовної особистості, формування національної свідомості, емоційно-почуттєвої та вольової сфер, морального й фізичного здоров'я людини.

Отже, на характер сучасної художньої освіти впливають нові соціокультурні тенденції, зокрема, ті, що пов'язані з глобальним поширенням ЗМІ, які визначають новий спосіб формування естетичного ставлення особистості до світу здебільшого під впливом мас-медіа. Традиційні форми художньої культури змушені виборювати своє місце в новому інформаційному суспільстві, а художня освіта потребує визначення нових завдань, форм і методів впливу на особистість.

У контексті європейської інтеграції та світової глобалізації всі соціокультурні, політичні процеси в Україні повинні базуватися на багатовікових національних традиціях, орієнтованих на загальнолюдські фундаментальні демократичні цінності громадянського суспільства, що можливо завдяки мистецтву та культурі.

Проблеми художньої та дизайнерської освіти в Україні вивчали Є. Антонович, В. Даниленко, О. Рудницька, С. Свид, В. Шпільчак та ін. Теорії та методиці естетичного й художньо-технічного виховання школярів і вчителів присвячені дослідження Д. Джоли, А. Щербо, С. Мельничука та ін. Питання духовного розвитку особистості в педагогічній освіті розглянуто в роботах Е. Помиткіна, І. Зязюна, В. Рашковської та ін. Основні аспекти процесів інформатизації навчальних закладів та вивчення проблем державного управління інформаційно-освітнім середовищем висвітлено у працях українських фахівців сфери управління

системою освіти (В. Бакуменка, Л. Беззубко, М. Білинської, В. Воронкової, Н. Гончарук, Г. Губерної, В. Дорофієнка, Ю. Комара, Я. Клейнера, В. Лугового, В. Огаренка, Н. Протасової, С. Серьогіна). Сучасні інформаційно-освітні технології в управлінні навчальними закладами характеризуються у працях Л. Калініної (інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом), Р. Вдовиченко (стратегія управління загальноосвітніми навчальними закладами), Н. Коломінського (психологічне управління), Л. Даниленко (управління інноваційними освітніми проектами) та ін.

Досліджуючи концептуальні засади вищої освіти в Україні, сучасні науковці (А. Амбросов, В. Андрущенко, С. Клепко, М. Култаєва, В. Кремень, В. Лутай, В. Мудрак, В. Пазенок, Є. Причепій, О. Сердюк, Л. Чекаль, А. Черній, В. Ярошовець та ін.) розглядають освіту як поліфункціональне явище, призначення якого полягає в передачі інформації, засвоєнні знань, формуванні вмінь і навичок, вихованні загальнолюдських якостей.

Доцільним є вивчення потенціалу мистецької освіти, який може сприяти формуванню сучасного, інформаційного, демократичного освітнього середовища. *Метою статті* є аналіз ресурсів мистецької освіти щодо створення відкритого, прозорого, сучасного інформаційного освітнього середовища.

Для ефективного управління освітою необхідне впровадження сучасних інформаційних технологій, які забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність, відкритість, прозорість освітнього простору. Створення естетичного середовища в навчальному закладі сприяє гуманізації, демократизації освітніх процесів, спонукає педагогів, учнів, батьків, представників громадськості до активної взаємодії з навколишнім соціокультурним середовищем.

Серед пріоритетних завдань, вирішення яких повинна забезпечувати система освіти, є охоплення навчанням усіх дітей дошкільного і шкільного віку, створення умов для їх особистісного розвитку, рівного доступу до якісної освіти, забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників. З метою реалізації зазначених завдань на сучасному етапі оптимізується мережа навчальних закладів, створюються освітні округи, визначаються базові (опорні) школи,

впроваджуються прогресивні форми навчання (профільне, поглиблене, дистанційне, індивідуальне, інклюзивне тощо), відкриваються заклади нового типу, зокрема, художньо-естетичного профілю.

Важливим завданням сучасної освіти на сьогодні стає створення інноваційної освітньої інфраструктури, що охоплюватиме естетику предметного середовища (естетика шкільного доквілля – картинні галереї, мистецькі світлиці, художні майстерні; сучасний дизайн шкільних інтер'єрів тощо); естетику соціально-педагогічного середовища (естетика шкільного спілкування і життєтворчості, краса міжособистісних відносин, панування педагогічного оптимізму і віри, що кожна дитина – митець). Технологія навчання (з гр. «технологія» – знання про майстерність), за визначенням ЮНЕСКО, трактується як конструювання та оцінювання освітніх процесів з урахуванням людських і технічних ресурсів у їх взаємодії, який висуває завдання оптимізації освіти.

У нових суспільно-економічних умовах школа зі специфічним соціально-культурним середовищем має бути відкритою для контактів із закладами культури і мистецтв (музеями, філармоніями, театрами тощо), до взаємодії з професійними та самодіяльними мистецькими колективами і відомими митцями. Крім того, вона повинна стати ініціатором таких контактів. Саме художньо-естетичні аспекти шкільного життя мають змогу нейтралізувати зовнішні антиестетичні впливи макросередовища, ЗМІ, виконувати арт-терапевтичну та превентивну функції щодо девіантної поведінки учнів [8, с. 4].

Мистецька освіта слугує незамінним засобом соціалізації молодого покоління. «Мистецька освіта – це засіб, який сприяє розвитку людських ресурсів, необхідних для використання їх цінного культурного капіталу...» (Дорожня карта мистецької освіти, ЮНЕСКО, 2006 р.). Процес навчання в мистецьких школах, загальноосвітніх навчальних закладах художньо-естетичного профілю спрямований на засвоєння дитиною емоційно-ціннісного досвіду української культури, формування творчого ставлення до суспільства та доквілля. Необхідно звернути увагу й на те, що українське мистецтво та література завжди вирізнялися внутрішньою чистотою та цнотливістю.

Як правило, у нашій культурно-історичній традиції поняття «людського» трактувалося в контексті добробуту, справедливості, працьовитості, волі. Власне, у такому ж контексті воно трактувалось і світовою філософською думкою. Відомо, що ще Аристотель підносив ідеал «квітучого життя», одночасно говорячи, що «достаток не є тим добром, якого ми насправді шукаємо, а є корисним для пошуків чогось іншого, ще кращого і вищого» [1, с. 381], маючи на увазі високорозвинене людське суспільство. Ідея реалізації справедливості як основи гуманістичності «по той бік матеріального виробництва» пронизує всю європейську культурно-історичну традицію.

Упродовж усіх періодів української історії питання людського розвитку, розвитку освіти, культури, збереження історичних традицій, формування державного світогляду та державницької ідеології були в центрі уваги науковців, державних, громадських, релігійних діячів.

Художня діяльність є досить універсальною, бо складається з органічно пов'язаних між собою видів діяльності в різних мистецтвах: літературі, музиці, образотворчому мистецтві тощо. Такими видами діяльності є: сприймання художнього твору; набуття знань у галузі мистецтва; відтворююча діяльність; творча діяльність як найвищий ступінь розвитку художньої діяльності.

Особистісний розвиток є основою суспільного розвитку, і, накреслюючи перспективи подальшого буття, людство насамперед звертає увагу на систему освіти, покликаної забезпечувати повноцінне становлення учнівської молоді. Що набуває і що втрачає при цьому особистість учня, студента? У разі відсутності наставника студент має самостійно опановувати навчальний матеріал, він стає значною мірою незалежним, вільним. Якщо вважати освітою лише передачу інформаційного досвіду людства, цей підхід є виправданим. Однак, саме поняття «освіта» має більш широке значення, що зумовлює надзвичайно високі вимоги до особистості педагога, до його педагогічної майстерності. Внутрішні стани, емоції, почуття, переживання, які виникають і сприймаються в навчально-виховному процесі, запам'ятовуються на все життя, а отже, мають більший вплив, ніж знання, не закріплені емоційно. Неможливо сформулювати моральність і духовність особистості, якщо не дати їй відповідних прикладів, не забезпе-

чити зустрічі з високоморальними особистостями – носіями людського духу, не створити сприятливої психологічної атмосфери.

Академік І. Зязюн акцентував увагу на тому, що освіта має формувати не фахівця-експерта (це саме по собі важливо), а самоцінну особистість, що реалізує себе в тій чи іншій професії, повнокровно живе у світі, переживає свою відповідальність за близьких, країну, планету [4, с. 41]. Зважаючи на це, роль педагогічної майстерності в епоху інформатизації не зменшується, а, навпаки, актуалізується. Жива душа вчителя була й залишиться камертоном для учня [12, с. 198].

Болонський процес відкриває один із напрямів інтеграції України в Європу. Нам надається реальна можливість отримати рівноправний статус у європейському освітньому просторі. Участь у Болонському процесі може бути каталізатором приєднання України до інших європейських угод і організацій, що відіграють ключову роль у реформуванні економічної політики. Реформування вищої освіти України має спрямовуватися на її розвиток і набуття нових якісних ознак. Водночас, ці зміни не повинні привести до втрати кращих традицій національної освіти. Орієнтація на Болонський процес не повинна призводити до невиправданої перебудови тих традицій вітчизняної системи вищої освіти, які є національним надбанням української вищої школи, зокрема, фундаменталізація знань студентів не лише в галузі педагогічних і мистецьких наук, але й широкого спектру суспільних і гуманітарних наук, що формують світогляд майбутнього фахівця. Вихідні позиції учасників конвенції в тексті Болонської декларації формулюються так: «Європа – знання». Це сьогодні широко визнаний і нічим не замінний фактор соціального і гуманітарного розвитку, а також розвитку спільних цінностей, приналежності до загального соціального і культурного простору.

Отже, інтеграція в європейський освітній простір потребує певних системних змін в організації та регулюванні художньо-педагогічної освіти, створенні умов для роботи вчителів мистецьких дисциплін, які б відповідали європейським стандартам, але не порушували культурні традиції українського народу. На сьогодні українська культурно-мистецька освіта є однією з небагатьох галузей, вільно конвертованих в європейському та світовому

освітньому і професійному просторах. Легалізуючи дипломи при виїзді за кордон, фахівці, які здобули освіту в українських вишах, затребувані в європейських університетах, консерваторіях, коледжах, мистецьких колективах.

Важливим напрямом реформ в освіті є також підготовка керівників-менеджерів на основі нового підходу до їх професійної етики з метою формування «нової управлінської культури». І. Лікарчук вважає, що «директор школи – це менеджер... В Україні донині ще не зрозуміли простої істини: професійна діяльність директора школи і професійна діяльність педагога – це зовсім різні речі. І до професійної директорської діяльності людину потрібно готувати так само, як і до педагогічної» [11, с. 30]. Адже успіх діяльності освітнього закладу значною мірою залежить від особистості керівника, його ділових якостей. Науковці вважають важливим чинником інформаційну культуру керівника. На їх думку, її варто розглядати як системну інтегративну характеристику актуалізації його знань, умінь, навичок адекватно орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати наявні інформаційні ресурси, створювати нові продукти своєї діяльності шляхом умілого комбінування інформаційного потенціалу з метою досягнення результатів управлінської діяльності відповідно до світогляду, цінностей, професійних переконань, інформаційно-технологічного та інтелектуально-творчого досвіду [5, с. 44].

Відтак, державне управління системою освіти має відповідати вимогам суспільства та інтеграції національної освіти у світове співтовариство, повинно допомогти реалізувати стратегічну мету і завдання державної освітньої політики в Україні, не втрачаючи національно-культурної спадщини українського народу.

Таким чином, аналіз потенціалу мистецької освіти в Україні дозволяє визначити, що вона є одним із могутніх засобів розвитку та формування молодого покоління, механізмом його соціалізації та культурної самоідентифікації. Розвиток мистецької освіти передбачає демократизацію освітньої системи на основі принципів Болонського процесу. Подальший розвиток мистецької освіти передбачає насамперед зміни в управлінні цією сферою. Управління повинно орієнтуватися на випередження культурної ситуації, що складається в кожному регіоні; має передбачати наукове обґрунтування, систематичний моніторинг потреб

громади як базового рівня адміністративно-територіального устрою в Україні [7], своєчасну корекцію планів і програм навчальної діяльності, впровадження сучасних технологій.

Культурно-мистецька освіта визнана у світі одним із фундаментальних і стійких компонентів якісного оновлення освіти. Основними стратегічними напрямками в цій сфері є забезпечення доступності освіти у сфері мистецтв, високої її якості через розроблення освітніх стандартів, застосування принципів і практики культурно-мистецької освіти для вирішення соціальних і культурних завдань, які постають перед сучасним суспільством.

У будь-якому суспільстві мистецька освіта громадян посідає особливе місце і ніколи не втрачає свого значення, оскільки оволодіння людиною скарбами художньої культури рідного народу і всього людства є одним із найважливіших способів її соціалізації, що впливає на розвиток цілісної особистості, її духовності, творчої індивідуальності, інтелектуальне й емоційне збагачення. Художня спадщина, накопичуючи емоційно-естетичний досвід поколінь, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, тому вона є ефективним засобом виховання патріотичних почуттів і активної громадянської позиції молодого покоління. Задля підвищення іміджу мистецької освіти необхідні: популяризація результатів творчої діяльності учнів, учителів, викладачів серед широких верств населення; організація і постійне проведення масових, публічних мистецьких заходів; участь у регіональних культурних заходах.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Політика / пер. С. А. Жебелева ; вступ. ст. А. И. Доватур / Аристотель. Сочинения : в 4-х т. – Т. 4. – М. : Мысль, 1983. – С. 376–644.
2. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – №12. – Ст. 102 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. – Назва з екрану. – Мова укр.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №13. – Ст. 93). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. – Назва з екрану. – Мова укр.
4. Зязюн І. А. Духовна еліта в суспільстві: інтелігентність і громадянськість / Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. : [у 2-х ч.] / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків : НТУ «ХПІ», 2003. – Ч. 1(5) – С. 32–42.

5. Калініна Л. М. Теоретико-прикладні аспекти формування інформаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Педаг. думка, 2012. – 159 с.
6. Конституція України. – Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 червня 1996 р. – К. : Юрінком, 1996. (Із змінами, внесеними згідно із Законом №2952-VI (2952-17) від 01.02.2011 р., ВВР, 2011, №10, ст. 68). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрану. – Мова укр.
7. Концепція реформи адміністративно-територіального устрою України. (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/?p=865>. – Назва з екрану. – Мова укр.
8. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : Наказ МОН України №151/11 від 25.02.2004 Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basese/ua-amehyr/str2.htm>. – Назва з екрану. – Мова укр.
9. Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>. – Назва з екрану. – Мова укр.
10. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – К., 2012. – 6 с.– Режим доступу: http://adm.km.ua/doc/doc862_100712.doc. – Назва з екрану. – Мова укр.
11. Лікарчук І. Л. Час кричати SOS / І. Л. Лікарчук // Директор школи. – 2014. – №8(92). – С. 27–31.
12. Помиткін Е. Духовний розвиток особистості в контексті сучасних тенденцій педагогічної освіти / Е. Помиткін // Актуальні аспекти модернізації художньо-педагогічної освіти: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 21-22 квітня 2005 р. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2007. – С. 201-206.
13. Словник педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/pedagogika/slovník_pedagogichnih_terminiv. – Назва з екрану. – Мова укр.
14. Словник синонімів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozum.org.ua/index.php?a=term&d=23&t=1803>. – Назва з екрану. – Мова укр.

Елена Каплинская

ВЛИЯНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ОТКРЫТОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

В статье анализируется потенциал художественного образования на Украине, способствующего формированию современной, информационной, образовательной среды. Очерчиваются возможные направления развития культуры информационного общества, связанные с глобальными изменениями в социокультурной среде. Результаты исследования направлены на усовершенствование профессионализма специалистов разных иерархических уровней управления сферой образования.

Ключевые слова: художественная культура, информационное общество, управление образовательным процессом, информационно-коммуникационные технологии, художественно-эстетическое образование, демократия, гражданское общество.

Elena Kaplynska

THE IMPACT OF ARTS EDUCATION ON THE FORMATION OF OPEN LEARNING ENVIRONMENT

This article analyzes the potential of arts education in Ukraine, which may contribute to the formation of the modern, information, democratic educational environment. The possible directions of development of culture of information society related to global change in socio-cultural environment are outlined.

In any society, public art education occupies a special place and never loses its value as human mastery treasures of artistic culture of the native people and all mankind is one of the most important ways of socialization for its ability to influence the formation and development of the person, his spirituality, and creative individuality, intellectual and emotional enrichment. Artistic heritage accumulating emotional and aesthetic experience of generations, embodies and conveys valuable relationship to the world through the prism of national ethnic specificity, so it is an effective means of educating patriotism and active citizenship of young generation.

Further development of art education involves, first of all, change of management processes in this area. Management should focus on advancing cultural situation prevailing in each region; scientific study and systematic monitoring needs of the community as baseline administrative-territorial structure in Ukraine; timely correction of plans and programs of learning activities, introduction of modern technologies.

Thus, analysis of the potential of arts education in Ukraine to determine that it acts as a powerful means of development and formation of the younger generation mechanism of socialization and cultural identity. The development of arts education provides the democratization of the educational system based on the principles of the Bologna Process; of the parent government.

Work is wide range of readers - civil servants, officials of local governments, Leadership different hierarchical levels of management education sector, teachers and students.

Keywords: *artistic culture, information society, the educational process management, information and communication technology, art and aesthetic education, democracy and civil society.*

Одержано 30.11.2014 р.